

Når der skal sættes ord på

PRAKSIS

i specialundervisningen

Gennem længere tid har vi i gruppe A på Voksenskolen for Undervisning og Kommunikation i Aalborg arbejdet med digitale bøger til vores elevgruppe. Vores drøm har længe været at udvikle en "IT-rygsæk", således vores elever trods svære fysiske og kognitive problematikker kunne få muligheden for selvstændigt at betjene en pc og gennem digitale bøger have adgang til undervisningsmaterialer inden for humanistiske, naturfaglige og praktiske/musiske fag.

I foråret 2007 blev denne drøm til virkelighed, da vi i samarbejde med University College Nordjylland fik midler af servicestyrelsen til udviklingsprojektet "Kan selv - vil selv". Det overordnede mål med projektet var at udvikle informations- og kommunikationsteknologiske (IKT) undervisningsmaterialer til elever med multiple funktionsnedsættelser uden talesprog.

Materialerne i de enkelte fag skulle tage udgangspunkt i de bindende fælles nationale mål, således IKT-materialerne levede op til den danske lovgivning. Materialerne skulle være motiverende og udfordrende, så eleverne fik lyst til at kommunikere, og samtidig støtte underviseren i samspillet med eleven ved at fungere som et fælles udgangspunkt og tema for kommunikationen. For at undersøge og dokumentere undervisningsmaterialets pædagogiske potentiale valgte vi, at evaluering skulle være en del af udviklingsprojektet. Gennem en praksisevaluering ønskede vi at skabe fokus på materialernes effekt og kvalitet.

Samarbejdet

Allerede tidligt i projektperioden mødtes vi med evalueringskonsulenten for at klarlægge, hvilken form for evaluering vi ønskede, og hvordan retningslinjerne for det fremtidige samarbejde skulle være. Det var vigtigt for os og for evaluatoren, at der hurtigt blev opstillet nogle arbejdskriterier, da de materialer, som skulle evalueres endnu ikke var udviklede. Vi ønskede at bruge evalueringen på to områder:

- I udviklingsprocessen, så vi hele tiden kunne justere undervisningsmaterialerne ud fra elevernes og lærernes reaktioner.
- Til at dokumentere om materialerne havde den ønskede effekt og virkning.

Evalueringen skulle derfor være både proces- og virkningsorienteret og tage udgangspunkt i elevernes reaktioner og erfaringer med undervisningsmaterialerne i en pædagogisk praksis.

Britta Husted*Uddannelse: Pædagog, P.D i pædagogik**Ansættelsessted: Voksenskolen for Undervisning og Kommunikation, Aalborg***Sinne Møller Bertelsen***Uddannelse: Lærer, P.D i Specialpædagogik**Ansættelsessted: Voksenskolen for Undervisning og Kommunikation, Aalborg***Godt i gang**

Sammen med evalueringskonsulenten gik vi i gang med, at sætte ord på vores egen praksis. Vi opstillede kriterier for den ideelle undervisningssituation, hvor elevgruppen højst sandsynligt ville reagere positivt på IKT- materialerne. Vores opgave var at forklare, hvordan vi brugte vores intuition og erfaring omkring elevgruppen til at skabe undervisningsmiljøer, hvor der var fokus på de valgte kriterier, i dette tilfælde samspil og kommunikation. Derudover skulle vi finde frem til, hvordan det så ud, når undervisningsmaterialerne "virkede". Virkningsevalueringen skulle fortælle os, om det teoretiske grundlag for projektet også havde betydning for den specialpædagogiske praksis. Virkningsevalueringen for projektet kan skitseres på følgende måde:

Virkelighed:

Afprøvning af materialer

Forandringsteori:

Se model

Data:

Logbøger, samtaler mv.

IKT-materialerne blev afprøvet på 3 forskellige institutioner, hvor der var spredning i alder og det fysiske og kognitive funktionsniveau. Der var opsat krav til de enkelte institutioner om, hvor mange gange materialerne skulle bruges inden for en tidsbegrænset periode. Afprøvningsmateriale skulle dokumenteres og indgå i dataindsamlingerne til evaluatoren.

Sammen med evaluatoren skabte vi en forandrings-teori, der havde til formål at synliggøre de tegn, som kunne tilskrives forandringen hos eleven ved brugen af IKT-materialerne. Teorien skulle synliggøre hverdagens iagttagelser i praksis. Forandringsteorien blev udarbejdet på baggrund af den model, som er det teoretiske grundlag for projektet. Modellen, som vi kalder den specialpædagogiske model, har fire fokus-punkter:

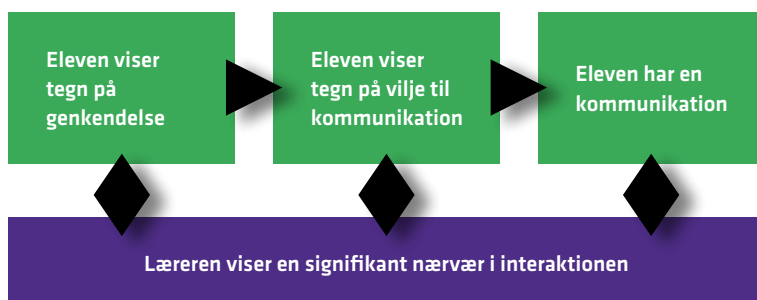
- Hukommelse
- Motivation
- Forståelse
- Interaktion

Den svære proces

Ved at omskrive de fire fokuspunkter fra fokus til tegn fremlagde evaluatoren denne model til at vise den forandringsteori som evalueringen skulle undersøge.

For at undersøge og dokumentere forandringsteorien var det nødvendigt at omforme den til særlige og konkrete tegn. Det var en utrolig svær men også meget lærerig proces. Hvordan ser man ud, når man er motiveret? Hvilke tegn indikerer hukommelse? Hvor-når og hvordan er læreren signifikant nærværende? Og hvordan undersøger man, om eleven har forstået det intenderede? De fire fokuspunkter er alle grund-læggende for formlen "lære at lære", som ligger til grund for vores og projektets professionsforståelse. Formlen rummer kriterier for, hvordan man lærer og er anvendt i udformningen af IKT-materialerne. Gennem anvendelsen af materialerne var det vores forventning, at eleverne ville blive i stand til at anvende de læreprocesser, der foregik aktuelt i andre situationer. Det var også vores antagelse, at de digitale bøger kunne skabe forandring hos eleverne på et eller flere af de fire fokuspunkter, og derved øge sandsynligheden for kommunikation og læring og dermed øget selvbestemmelse.

Sammen med evalueringskonsulenten udarbejdede vi en logbog, som de lærere, der var med i afprøvningsperioden skulle udfylde, når de havde anvendt undervisningsmaterialerne. Logbøgerne blev lavet på baggrund af de særlige tegn, og hensigten var, at de enkelte lærere ikke skulle tage udgangspunkt i selve teorigrundlaget, men kigge efter elevernes respons og

beskrive disse ud fra de særlige opmærksomhedsfelter i logbøgerne. Der skulle udfyldes logbog tre gange om ugen på hver elev, som deltog i evalueringen. I logbøgerne skulle lærerne skrive specifikt om den enkelte elevs interesse for materialet, og om eleven kunne genkende segmenter eller andet fra de digitale bøger. Lærerne skulle også beskrive, hvad arbejdet med materialet havde ført med sig, og hvilken rolle de selv havde i forhold til elevens reaktioner. Endeligt blev de bedt om at beskrive undervisningsmiljøet, og om der var faktorer i omgivelserne, som virkede fremmende eller hæmmende i arbejdet med de digitale bøger.

Refleksioner og resultater

Udover logbøgerne brugte vi også videoanalyse til at undersøge elevgruppens respons på undervisningsmaterialerne og interaktionen mellem lærer og elev. Evaluatoren lavede fokusgruppeinterview med de involverede pædagoger og lærere, og besøgte de aktuelle skoler for konkret at observere brugen af de digitale bøger. Løbende fik vi meddelelser fra evalueringskonsulenten omkring responsen på materialerne, så vi hele tiden havde mulighed for at justere og forbedre materialerne ud fra elevernes og lærernes oplevelser med de digitale bøger. Udover det indsamlede datamateriale, har vi selv udfyldt logbøger, hvori vi har beskrevet hvorfor, og hvordan vi har brugt dataindsamlingerne til at forandre og forbedre undervisningsmaterialerne. Processen kan ses som en løbende metarefleksion, hvor elevernes reaktioner og lærernes refleksioner har haft indvirkning på vores overvejelser i udarbejdelsen af undervisningsmaterialerne. Eksempelvis var det meget tydeligt, at når den indtalte tekst blev for lang, så fandt eleven ikke længere materialet interessant og dermed ikke motiverende. Lærerne har beskrevet, at bestemte lyde, billeder og historier kunne få eleverne til at grine eller være ekstra opmærksomme, hvilket eleverne viste gentagne gange. Disse reaktioner kunne omskrives til konkrete tegn på motivation og hukommelse og direkte overføres til udviklingen og forbedringen af undervisningsmaterialerne. De særlige tegn har hjulpet os i udviklingsprocessen og har bevirket, at de endelige materialer er tilpasset efter elevernes og lærernes oplevelser og refleksioner.

Med andre ord er materialerne udviklet ud fra en pædagogisk praksis.

Vi har gennem evalueringsrapporten fået vished om, at IKT-undervisningsmaterialerne styrker den enkelte elevs kommunikation. Endvidere er det blevet dokumenteret, at elevgruppen kan bruge det de har lært i andre situationer. Den specialpædagogiske model, som forandringsteorien bygger på viser, at der er sammenhæng mellem de fire fokuspunkter og læringsstrategier. Vi har gennem evalueringsprocessen fundet frem til en praksisviden, der understøtter vores teoretiske grundlag.

Udover den færdige evalueringsrapport, som vi har brugt i projektafslutningen og som dokumentation for den positive effekt ved brugen af IKT materialer til målgruppen, har vi også konkret kunnet bruge den viden, vi har opnået gennem evalueringsprocessen i vores daglige arbejde med elevgruppen. Gennem den indsamlede dokumentation, forandringsteorien, de særlige tegn og det hårde arbejde med at sætte ord på vores "tavse" viden, har vi fået nogle redskaber til at arbejde mere konkret med læringsprocesser og læringsstrategier. Vi bruger blandt andet vores nye viden i udarbejdelsen af elevernes undervisningsplaner, hvor vi i højere grad lægger vægt på, elevernes reaktioner og tegn til at beskrive, hvordan de viser motivation, hukommelse, forståelse og interaktion. Derved kan vi synliggøre og konkretisere, hvordan den enkelte elev bruger læringsstrategierne og med udgangspunkt i disse planlægge en undervisning, hvor vi med en større sandsynlighed kan fremme elevens evne til at lære. På denne måde bliver det muligt at udarbejde undervisningsplaner, som i højere grad er et arbejdsredskab til brug i en pædagogisk praksis frem for et dokument, som samler støv i journalmapperne på skolens kontor. Gennem evalueringsprocessen har vi fået en brugbar evalueringsmodel, som rækker langt ud over de digitale undervisningsmaterialer. I stedet for blot at beskrive observationer af de enkelte elever, som ikke kan omsættes til en brugbar praksis, kan vi ud fra modellen analysere og handle ud fra de særlige

tegn og derved opstille evaluerbare mål for de enkelte elever.

Det har været en meget spændende proces at få evalueret vores undervisningsmaterialer. Det skal dog også nævnes, at det har været både hårdt og frustrerende at skulle forklare en udenforstående, hvordan og ud fra hvilke kriterier man tilrettelægger sin undervisning. At skulle beskrive og synliggøre, hvilke faktorer og tegn, der fortæller om ens intenderede undervisning er lykkedes eller ej, er en meget svær og tidskrævende proces. Der ligger så meget tavs viden gemt i den specialpædagogiske praksis, som er unik og enestående for netop den enkelte elevgruppe, at det kan være utrolig svært for andre, at opleve og få øje på progressionen i undervisningen. Der bliver hele tiden stillet større krav om, at den pædagogiske indsats og effekten af denne skal kunne dokumenteres og måles. Hvorvidt denne virkningsevaluering kan betragtes som evidensbaseret viden, er et diskussionspunkt som vi ikke vil komme nærmere ind på her. Vi vil dog understrege, at evalueringen af projekt "Kan selv - Vil selv" har medført, at vi har fået rimelige resultater, der fortæller om kvaliteten og effekten af vores undervisningsmaterialer. Evalueringen har haft fokus på at frembringe en viden om viden i en specialpædagogisk praksis.

Litteraturliste:

Rasmussen, Jens (2004): Undervisning i det refleksivt moderne. København. Hans Reitzels Forlag

Andersen, Husted og Kirkegaard (2008): Kommunikationsmiraklet IKT-medier i specialpædagogik. Aalborg, Skipper Clement Forlag

Britta Husted, kommunikationsvejleder, Voksenskolen for Undervisning og Kommunikation

Sinne Bertelsen, speciallærer, Voksenskolen for Undervisning og Kommunikation

Projekt "Kan selv - Vil selv" er afsluttet i efteråret 2008. Produktet af projektet er blevet en kuffert med 15 cd-rommer i 3 sværhedsgrader fordelt på 5 fag. Undervisningsmaterialet i natur og teknik er f.eks. udarbejdet som et fælles emne omhandlende skrald og genbrug. I de 3 digitale bøger følger man Martin, som selv har multiple funktionsnedsettelse. Materialet tager udgangspunkt i hverdagens husholdningsaffald og andet affald, som er naturlig del af elevens hverdag. Gennem bearbejdningen af emnet bliver eleven introduceret til, hvordan affald bortskaffes og genbruges. Eleven får gennem emnet kendskab til termer og fagbegreber inden for emnet skrald og genbrug og får mulighed for at fordybe sig gennem valg og medbestemmelse i form af indirekte påvirkning af de digitale bøger. Kufferten indeholder også hardware, som gør det muligt for elever trods svære fysiske funktionsnedsettelse at betjene cd-rommerne. Ud over de digitale undervisningsmaterialer har vi sammen med lektor Preben Olund Kirkegaard skrevet bogen "Kommunikationsmiraklet. IKT-medier i specialpædagogik", der omhandler de teoretiske, didaktiske og praktiske overvejelser i projektet og udformningen af IKT undervisningsmaterialer til elever med multiple funktionsnedsettelse. Evalueringen af projektet er også beskrevet i bogen. Den færdige evalueringsrapport kan i sin fulde længde læses på www.cepra.dk. Kufferten er endnu ikke udgivet, men vi er i øjeblikket i gang med at lave en aftale med et forlag.

